

Kovács Klára - Ceglédi Tímea - Csók Cintia - Demeter-Karászi
Zsuzsanna, Dusa Ágnes Réka - Fényes Hajnalka - Hrabéczy Anett -
Kocsis Zsófia - Kovács Karolina Eszter - Markos Valéria - Máté-
Szabó Barbara - Németh Dóra Katalin - Pallay Katalin - Pusztai
Gabriella - Szigeti Fruzsina - Tóth Dorina Anna - Váradi Judit

LEMORZSOLÓDOTT HALLGATÓK 2018

OKTATÁSKUTATÓK KÖNYVTÁRA 6.

SOROZATSZERKESZTŐ

PUSZTAI GABRIELLA

© SZERZŐK, 2019

© CHERD-H, 2019

Kovács Klára - Ceglédi Tímea - Csók Cintia - Demeter-Karászi
Zsuzsanna, Dusa Ágnes Réka - Fényes Hajnalka - Hrabéczy Anett -
Kocsis Zsófia - Kovács Karolina Eszter - Markos Valéria - Máté-
Szabó Barbara - Németh Dóra Katalin - Pallay Katalin - Pusztai
Gabriella - Szigeti Fruzsina - Tóth Dorina Anna - Váradi Judit

LEMORZSOLÓDOTT HALLGATÓK 2018

DEBRECEN, 2019

A kutatási jelentés a 123847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg. Megírását a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-4-DE kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programja támogatta.

SZAKMAI LEKTOR: DR. HABIL. BOCSI VERONIKA

TECHNIKAI SZERKESZTŐ: KOVÁCS KLÁRA

BORÍTÓTERV: DEMETER ERICH, DEMETER-
KARÁSZI ZSUZSANNA

NYOMDAI MUNKÁK: KAPITÁLIS NYOMDAIPARI
KFT.

ISBN 978-615-6012-00-5

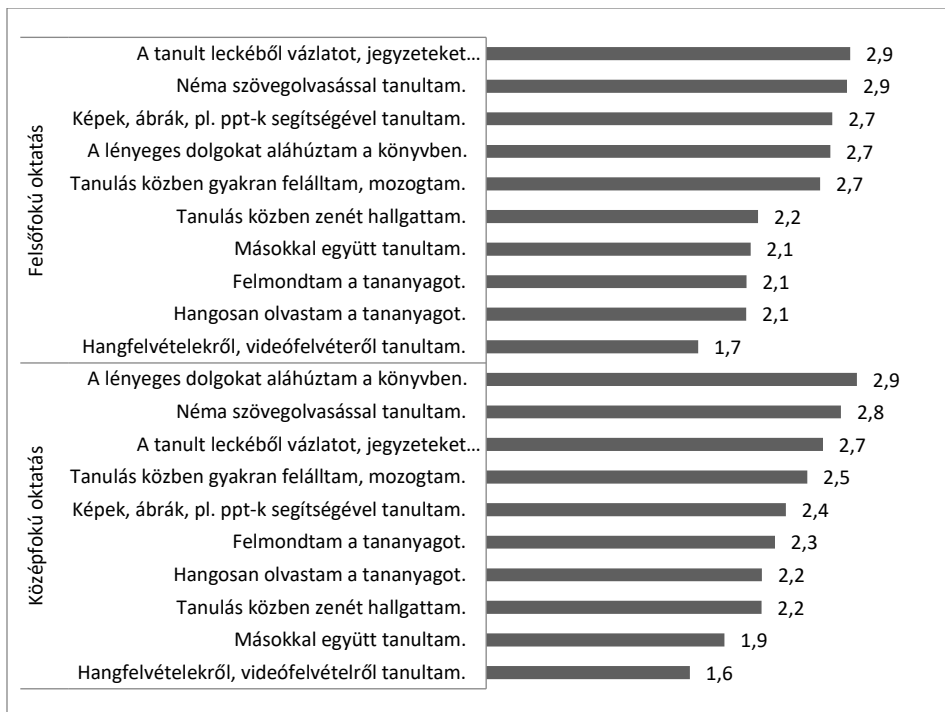
Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
I. Lemorzsolódás okai, klaszterei és jellemzői	3
I.1. A lemorzsolódás oktatáspolitikai és döntésméleti okai (Pusztai Gabriella) .	3
I.2. A lemorzsolódás okai és klaszterei (Fényes Hajnalka)	5
I. 3. A lemorzsolódott hallgatók döntéshozatali sajátosságai (Pallay Katalin)	8
II. Lemorzsolódott hallgatók szocio-kulturális jellemzői.....	14
II.1. Demográfiai jellemzők és a szülők iskolai végzettsége (Szigeti Fruzsina) ...	14
II.2. A lemorzsolódók anyagi és kulturális erőforrásai (Fényes Hajnalka).....	17
II.2.1. A lemorzsolódottak anyagi tőkái.....	17
II.2.2. A lemorzsolódottak kulturális tőkéje.....	20
II.3. Vallásosság és felekezeti hovatartozás (Demeter-Karászi Zsuzsanna)	24
III. A lemorzsolódott hallgatók családi háttere	26
III.1. Törések a családszerkezetben – törések a tanulmányokban (Ceglédi Tímea).....	26
III.2. A család tanuláshoz, iskolai tudáshoz, továbbtanuláshoz fűződő viszonyának szerepe a lemorzsolódásban (Ceglédi Tímea).....	28
III.3. A lemorzsolódás a szülőkkel folytatott beszélgetésekben (Ceglédi Tímea).....	31
III.4. Párkapcsolat, családi állapot (Dusa Ágnes Réka).....	34
IV. Középiskolai tanulmányok.....	38
IV.1. A középiskola típusai (Németh Dóra Katalin).....	38
IV.2. Az iskolaváltás és a lemorzsolódás okai (Németh Dóra Katalin)	40
IV.3. Pályaorientáció, többletpontok (Csók Cintia & Hrabéczy Anett).....	42
V. Felsőfokú tanulmányok és tapasztalatok.....	47
V.1. Az intézmény- és szakváltás jelentősége a lemorzsolódásban (Tóth Dorina Anna & Máté-Szabó Barbara).....	47
V.2. Tanulási módszerek és a tanulmányok melletti elköteleződés (Kovács Karolina Eszter & Pallay Katalin)	50
V.3. Olvasási és szövegértési nehézségek (Pusztai Gabriella).....	60
V.4. A felsőoktatással való elégedettség (Pusztai Gabriella)	64
VI. Külföldi tanulmányok és a munkavállalás, civil aktivitás különböző formái	66
VI.1. Külföldi tanulás és munkavégzés (Dusa Ágnes Réka)	66
VI.2. Tanulmányok melletti munkavállalás (Kocsis Zsófia)	67

VI.3. Önkéntes munka és civil aktivitás (Markos Valéria).....	71
VII. Inter- és intragenerációs kapcsolati tőkék.....	76
VII.1. Baráti kapcsolati háló egyetemen belül és kívül (Dusa Ágnes Réka).....	76
VII.2. Oktatói kapcsolatok (Váradi Judit)	78
VIII. Szabadidő-eltöltés és egészségmagatartás (Váradi Judit & Kovács Klára)	80
Összegzés és szakpolitikai javaslatok.....	86
Hivatkozott irodalom.....	93

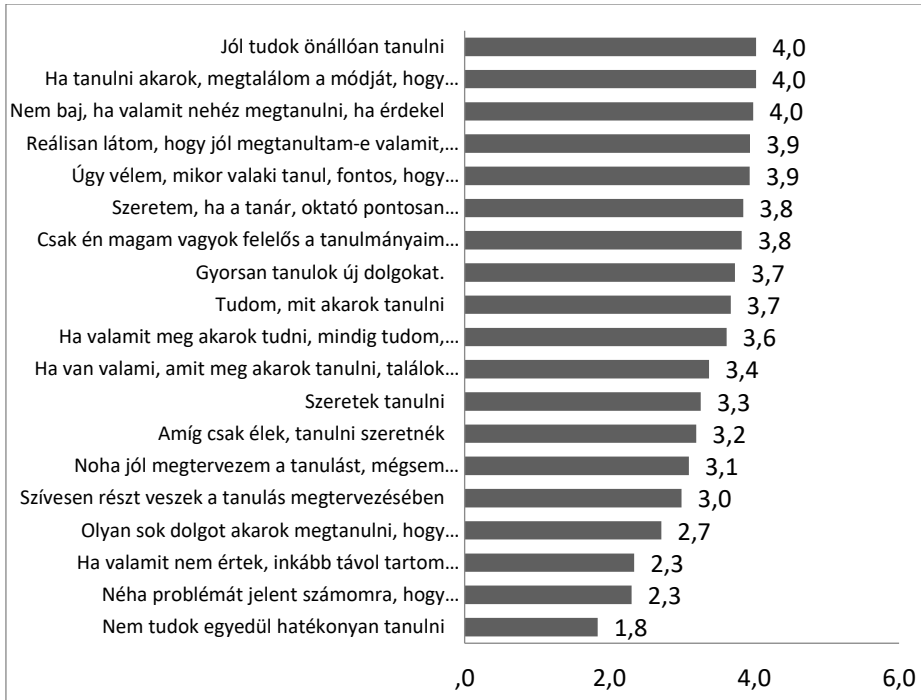
V.2. Tanulási módszerek és a tanulmányok melletti elköteleződés (Kovács Karolina Eszter & Pallay Katalin)

Kutatásunkban négyfokú skála segítségével vizsgáltuk meg, hogy a lemorzsolódott hallgatókra milyen tanulási módszerek voltak jellemzőek középiskolai és felsőoktatási tanulmányaik során (1 egyáltalán nem volt rá jellemző, 4 teljes mértékben a középiskolában, 1 soha nem végezte az egyetemen, 2 havonta, 3 hetente, 4 naponta). A középfokú tanulmányaik során a hallgatókra leginkább a lényeges dolgok aláhúzással való kiemelése (2,9), a néma szövegolvasással tanulás (2,8), illetve a tanult leckéből való vázlat, jegyzet készítése (2,7) volt jellemző, miközben a legkevésbé a hangfelvételtől, videofelvételtől való tanulás (1,6), illetve a másokkal való együtt tanulás (1,9) volt jellemző. A felsőfokú tanulmányok során azonban azt láthatjuk, hogy a leginkább kedvelt és alkalmazott tanulási forma a tanult leckéből való vázlat és jegyzetkészítés (2,9), illetve a néma szövegolvasás (2,9) volt, a képek, ábrák segítségével történő tanulás (2,7), a lényeges információk aláhúzásával történő tanulás (2,7), illetve a tanulás közbeni mozgás (2,7) mellett. Ezzel szemben a felsőfokú tanulmányok során a hallgatókra a hangfelvételekről, videókról való tanulás volt a legkevésbé jellemző (1,7) (amely csaknem megegyezik a középfokú tanulmányok vizsgálata során kapott értékkel), s szintén elhatárolódik a gyakrabban alkalmazott módszerektől a tananyag hangos felolvasása (2,1), a tananyag felmondása (2,1), a másokkal történő együtt tanulás (2,1), illetve a tanulás közbeni zenehallgatás (2,2) (14. ábra).

14. ábra. A középfokú és felsőfokú oktatásban alkalmazott tanulási módszerek (N=605). Forrás: DEPART 2018.

A tanulási hatékonyság szubjektív értékelésére is sor került a kutatásban (ötfokú skála, 1 egyáltalán nem jellemző, 5 teljes mértékben). A lemorzsolódott hallgatókra a 'Jól tudok önállóan tanulni' (4,0), a 'Ha tanulni akarok, megtalálom a módját, hogy megtanuljam', illetve a 'Nem baj, ha valamit nehéz megtanulni, ha érdekel' állítások kapták a legmagasabb értékeket, amely jól mutatja, hogy a tanulók motiváltságát nem csökkenti a megtanulandó tananyag nehézsége, amíg az a tanuló érdeklődési körén belül van. A tanulási hatékonyság észlelt percepciója (3,9), illetve az életcél fontossága (3,9) is kiemelt mértékben jellemző a vizsgálati mintára, az oktató pontos instrukcióinak igénye (3,8), valamint a tanulmányi eredményesség iránti saját felelősség megfogalmazása (3,8) mellett. A hallgatókra legkevésbé jellemző a hatékony tanulásra való képtelenség (1,8), az olvasott tartalom megértése (2,3), valamint a nem világos tananyagtól való tartózkodás (2,3) (15. ábra).

15. ábra. Tanulással kapcsolatos attitűdök (N=605). Forrás DEPART 2018.

Az elemzés további részében megvizsgáltuk az összefüggéseket a fenti változók és a lemorzsolódott hallgatók klaszterei között. A korábbi kutatások eredményei alapján az osztálytermi/csoportos vagy tanulási-tanítási szintű faktorok mindenképpen kiemelendők az eredményesség kulcstényezőinek tekintetében (Creemers et al., 2010). Elsőként a klaszterközi különbségeket a középiskolában alkalmazott tanulásmódszertani eszközök tekintetében mértük. Az *anyag ok és munka miatt lemorzsolódók* körében volt a legmagasabb a hangfelvételekről, videófelvételtől való tanulás, illetve a másokkal együtt történő tanulás. Talán a munkavégzés miatti távollét okozta hiányérzetet igyekeznek orvosolni a videó-audió anyagokkal. A *tanulmányi és intézményi ok miatt lemorzsolódók* körében volt a legmagasabb a képek és ábrák tanulás közben való alkalmazása, valamint a tananyag felmondása. A többféle okot megnevezők körében mutatkozott kiemelkedően magasnak a tanult anyagból történő vázlat készítése, a lényeges dolgok aláhúzása, valamint a tananyag hangos felolvasása. A *szűkebben és továbbtanulásban csalódás miatt lemorzsolódottak* körében a néma szövegolvasással történő tanulás volt kiemelkedően magas. A tanulás közben történő zenehallgatás valamennyi csoportban azonos értéket képvisel. Ezen tanulásmódszertani változók közül azonban csak a tanult leckéből történő vázlatkészítés esetében volt szignifikáns a csoportok közötti különbség az egyszempontos varianciaanalízis eredményei alapján (30. táblázat).

30. táblázat. A középfokú oktatás során alkalmazott tanulási módszerek különbségei a lemorzsolódás okai mentén kialakított klaszterekben (átlagok) (ANOVA, $p \leq 0,05$). Forrás: DEPART 2018.

	Anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók	Tanulmányi és intézményi okokat megjelölők	Többféle okot megnevezők	Szakban és a továbbtanulásban csalódók	Átlag	sig.
A tanult leckéből vázlatot, jegyzeteket készítettem	2,7	2,6	2,9	2,4	2,7	0,003
A lényeges dolgokat aláhúztam a könyvben	2,9	2,9	3,0	2,9	2,9	NS
Néma szövegolvasással tanultam	2,8	2,7	2,8	3,0	2,8	NS
Képek, ábrák, pl. ppt-k segítségével tanultam	2,3	2,5	2,4	2,2	2,4	NS
Felmondtam a tananyagot	2,2	2,4	2,3	2,2	2,3	NS
Hangosan olvastam a tananyagot	2,2	2,2	2,3	2,0	2,2	NS
Hangfelvételekről, videófelvételekről tanultam	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	NS
Tanulás közben gyakran felálltam, mozogtam	2,4	2,6	2,6	2,6	2,5	NS
Tanulás közben zenét hallgattam	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	NS
Másokkal együtt tanultam	2,0	1,9	1,9	1,8	1,9	NS

A középiskolában alkalmazott tanulás-módszertani sajátosságok és tanulással kapcsolatos attitűdök jelentős hatással vannak a felsőfokú tanulmányokra, s az ebben az időszakban alkalmazott módszerekre, ezek eredményességére (Choi & Park, 2018). Ezt követően a klaszterközi különbségeket a felsőfokú oktatásban alkalmazott tanulás-módszertani eszközök tekintetében vizsgáltuk meg. Az anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók körében volt kiemelkedően magas a tanult leckéből történő vázlatkészítés, a néma szövegolvasással tanulás, a képek és ábrák segítségével történő tanulás, a tananyag hangos felmondása, a tanulás közbeni zenehallgatás, valamint a másokkal együtt történő tanulás. A tanulmányi és intézményi ok miatt lemorzsolódók körében volt a legmagasabb a tananyag felmondása és a képek és ábrák segítségével történő tanulás, valamint a tanulás közbeni gyakori mozgás. A többféle okot megnevezők körében mutatkozott kiemelkedően magasnak a lényeges dolgok könyvben történő aláhúzása, a képek és ábrák segítségével történő tanulás, a tananyag felmondása, illetve a tananyag hangos

olvasása. A szakban és továbbtanulásban csalódás miatt lemorzsolódtak körében egyik tanulás-módszertani forma sem volt kiemelkedően magas, tehát egyik módszer sem kifejezetten jellemző erre a csoportra. A hangfelvételtől és videofelvételtől történő tanulás csaknem azonos az egyes klaszterekben. Ezen tanulás-módszertani változók közül a tanult leckéből történő vázlatkészítés, a képek és ábrák segítségével történő tanulás, a tananyag felmondása, valamint a másokkal történő együtt tanulás esetében volt szignifikáns a csoportok közötti különbség az egyszempontos varianciaanalízis eredményei alapján (31. táblázat).

31. táblázat. A felsőfokú oktatás során alkalmazott tanulási módszerek különbségei a lemorzsolódás okai miatt kialakított klaszterekben (átlagok)(ANOVA, $p \leq 0,05$). Forrás: DEPART 2018.

	Anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók	Tanulmányi és intézményi okokat megjelölők	Többféle okot megnevezők	Szakban és a továbbtanulásban csalódók	Átlag	sig.
A tanult leckéből vázlatot, jegyzeteket készítettem	3,1	2,9	3,0	2,6	2,9	0,001
A lényeges dolgokat aláhúztam a könyvben	2,8	2,7	2,9	2,6	2,7	NS
Néma szövegolvasással tanultam	3,1	2,8	2,8	2,8	2,9	NS
Képek, ábrák, pl. ppt-k segítségével tanultam	2,8	2,8	2,8	2,5	2,7	0,044
Felmondtam a tananyagot	2,1	2,1	2,1	1,9	2,1	NS
Hangosan olvastam a tananyagot	2,0	2,1	2,2	1,8	2,1	0,036
Hangfelvételről, videofelvételtől tanultam	1,7	1,7	1,6	1,7	1,7	NS
Tanulás közben gyakran felálltam, mozogtam	2,6	2,8	2,6	2,5	2,7	NS
Tanulás közben zenét hallgattam	2,3	2,2	2,2	2,0	2,2	NS
Másokkal együtt tanultam	2,4	2,1	2,1	1,9	2,1	0,009

Végül a tanulással kapcsolatos attitűdök klasztertagság alapján fennálló különbségeit vettük górcső alá. Nyilvánvaló, hogy a tanulás eredményessége a tanulási motiváció függvénye is (Kovács K. E., 2018; Jármái & Végh, 2017), amely alapvetően meghatározza az alkalmazott tanulási módszereket, s az ezek irányába tanúsított erőfeszítéseket. Ez természetesen növelheti a lemorzsolódás esélyét, ám a különböző csoportokban különbözőképpen jelenhet meg. Ráadásul a tanulási módszerek helytelen vagy eredménytelen alkalmazása felerősíthet egy másik alapproblémát (pl. munka, bizonytalanság, krízis stb.), s ezáltal növeli a lemorzsolódás kockázatát is (Mabel & Britton, 2017; Levy, 2007). Az anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók körében volt a legmagasabb az egyedül történő hatékony tanulás, habár ez az érték is igen alacsony a többi állításhoz mérten. A tanulmányi és intézményi ok miatt lemorzsolódók körében a nem megértett tananyagtól való tartózkodás, az előre megtervezett tanulási tervtől való folyamatos eltérés, a túl nagy mennyiségű megtanulni kívánt tananyag miatt történő kifutás az időből, s a tananyag értelmezésében időnként megjelentő szövegértési problémák mutatkoztak jelentősnek, habár ebben a csoportban a legmagasabb az igény a tanulás megszervezésére is. A többféle okot megnevezők esetében az élethosszig tartó tanulás igénye, a tanulni kívánt ismeret tárgya, a tanulás módjának megtalálása, a tanulás szeretete, a gyors tanulás, a hatékony önálló tanulás a legmagasabb értéket veszi fel, de az ő esetükben látható a tanulmányi eredményesség iránt érzett saját felelősség, illetve annak reális értékelése, s számukra jelent a legkevésbé problémát a nehéz tananyag megtanulása. A szakban és továbbtanulásban csalódás miatt lemorzsolódottak csoportjában egyedül az az attitűd volt kiemelkedően magas, mely szerint a tanulmányok eredményességéhez szükséges az életcél jelenléte. Az oktató felől érkező pontos instrukciók kedveltségének esetében csaknem azonosak a klaszterek eredményei. Ezen tanulással kapcsolatos attitűdök közül hét terület kivételével szignifikáns a csoportok közötti különbség (32. táblázat).

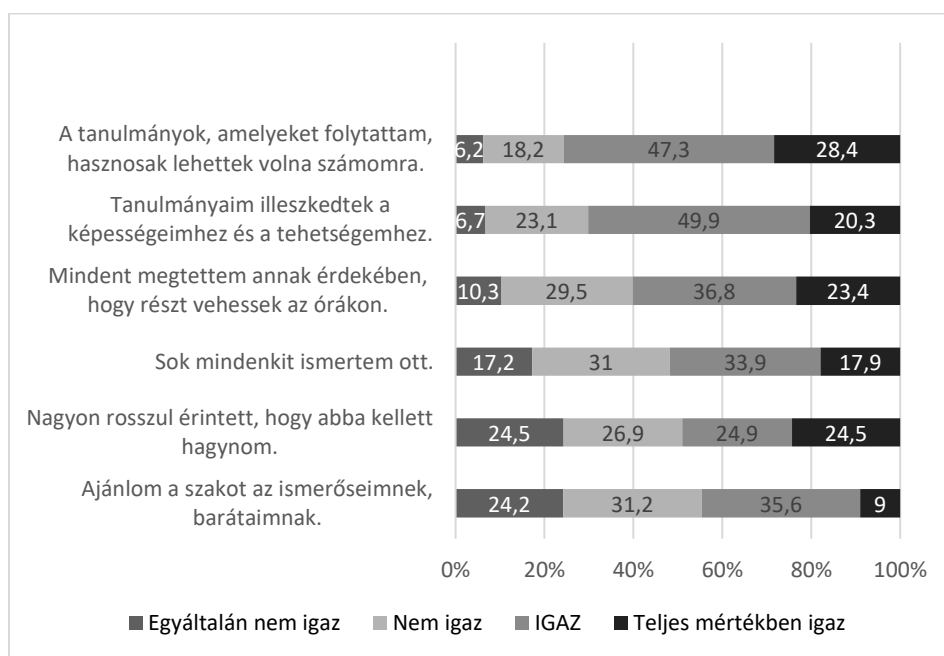
32. táblázat. Tanulással kapcsolatos attitűdök a lemorzsolódás okai mentén kialakított klaszterekben (átlagok) (ANOVA $p \leq 0,05$). Forrás: DEPART 2018.

	Anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók	Tanulmányi és intézményi okokat megjelölők	Többféle okot megnevezők	Szakban és a továbbtanulásban csalódók	Átlag	Sig.
Amíg csak élek, tanulni szeretnék	3,2	3,1	3,5	2,9	3,2	0,001
Tudom, mit akarok tanulni	3,7	3,6	4,0	3,5	3,7	0,002
Ha valamit nem értek, inkább távol tartom magam tőle	2,4	2,5	2,1	2,3	2,3	0,013
Ha tanulni akarok, megtalálom a módját, hogy megtanuljam	4,0	4,0	4,2	3,9	4,0	0,016
Szeretek tanulni	3,2	3,2	3,5	3,1	3,3	0,012

Gyorsan tanulok új dolgokat	3,7	3,7	3,9	3,7	3,7	NS
Szeretem, ha a tanár, oktató pontosan megmondja, mit kell tenni	3,9	3,9	3,7	3,9	3,8	0,085
Úgy vélem, mikor valaki tanul, fontos, hogy tudja, mi az életcélja	3,8	3,9	3,9	4,1	3,9	NS
Nem tudok egyedül hatékonyan tanulni	2,0	1,9	1,6	1,8	1,8	0,006
Ha valamit meg akarok tudni, mindig tudom, hová forduljak	3,7	3,5	3,8	3,5	3,6	0,018
Jól tudok önállóan tanulni	4,0	3,9	4,2	3,9	4,0	0,015
Noha jól megtervezem a tanulást, mégsem sikerül tartani magam ehhez	3,3	3,4	2,8	3,0	3,1	0,028
Szívesen részt veszek a tanulás megtervezésében	3,0	3,1	3,0	2,8	3,0	NS
Nem baj, ha valamit nehéz megtanulni, ha érdekel	3,9	3,9	4,1	4,0	4,0	NS
Csak én magam vagyok felelős a tanulmányaim eredményéért	3,8	3,6	4,0	3,9	3,8	0,024
Reálisan látom, hogy jól megtanultam-e valamit, vagy sem	3,9	3,8	4,1	3,9	3,9	NS
Olyan sok dolgot akarok megtanulni, hogy mindig kifutok az időből, amikor tanulok	2,8	2,8	2,6	2,7	2,7	NS
Ha van valami, amit meg akarok tanulni, találok időt rá, nem számít, mennyire elfoglalt vagyok	3,4	3,4	3,5	3,3	3,4	NS
Néha problémát jelent számomra, hogy megértsem, amit olvasok	2,3	2,5	2,1	2,3	2,3	0,010

Kutatásunkban a lemorzsolódott hallgatók utolsóként végzett felsőoktatási tanulmányaikhoz való kötődésének mértékét is megvizsgáltuk. Ezt a következő mutatókkal mértük: mennyire érzik hasznosnak, mennyire illeszkedtek képességeikhez, tehetségeikhez, mennyire tettek meg mindent annak érdekében,

hogy részt vehessenek az órákon, mennyire igaz, hogy sok embert ismertek ott, mennyire ajánlják a szakot ismerőseiknek és barátaiknak, illetve mennyire érintette őket rosszul, hogy tanulmányaikat abba kellett hagyniuk. Kiemelkedő arányban jelezték a lemorzsolódottak, hogy tanulmányaik illeszkedtek képességeikhez és tehetségükhöz (47,3%) és ezek hasznosak lehetnek volna számukra (49,9%). Mindössze bő egyharmaduk (36,8%) vélte úgy, hogy mindent megtett annak érdekében, hogy részt vehessen az órákon. Annak ellenére, hogy a megkérdezett hallgatók nem fejezték be tanulmányaikat, 35,6% mégis ajánlaná az általuk választott szakot barátaiknak vagy ismerőseiknek. A megkérdezett volt hallgatók 33,9%-a sok mindenkit ismert ott, ahol tanult. A hallgatók felét nagyon rosszul érintette, hogy abba kellett hagyniuk a tanulmányaikat, a másik felét viszont nem érintette rosszul. Az eloszlásokat az alábbi, 16. ábra szemlélteti.

16. ábra. A lemorzsolódott hallgatók utolsóként végzett felsőoktatási tanulmányaikról alkotott véleményük (%) (N=605). Forrás: DEPART 2018

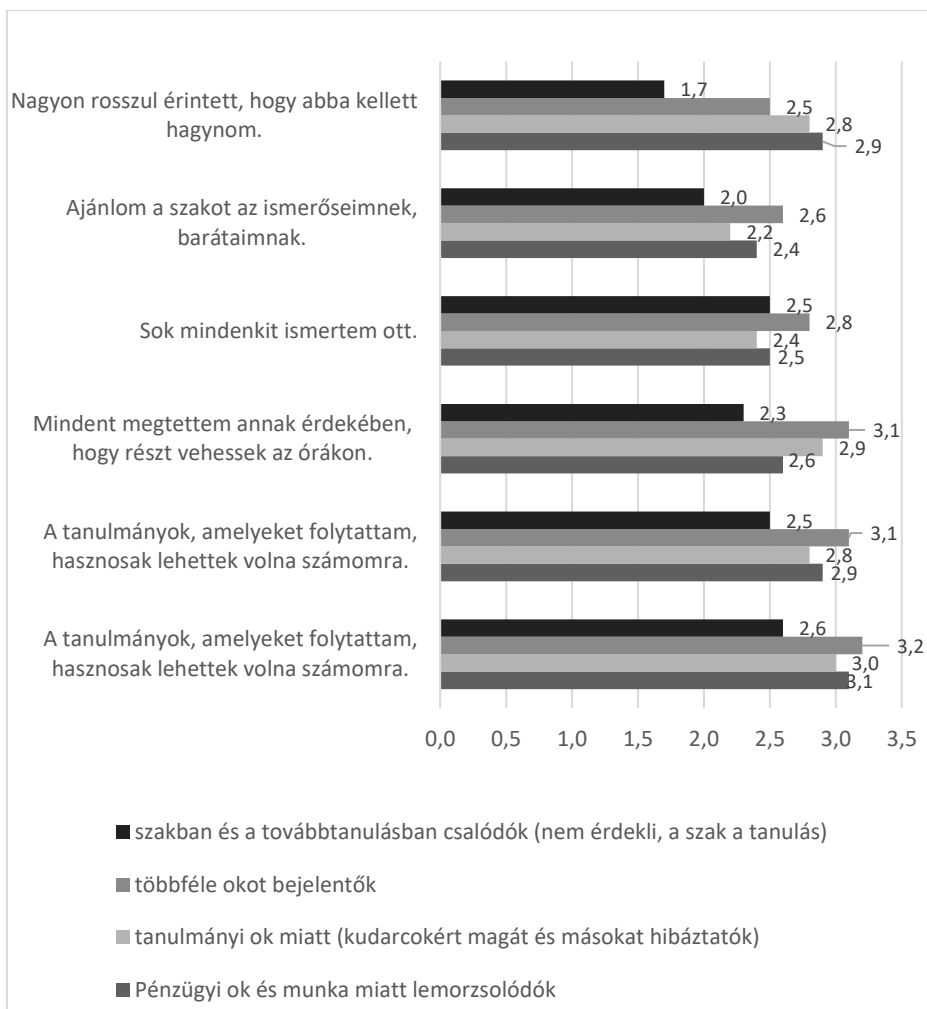
Szignifikáns eltérést tudtunk kimutatni a lemorzsolódók klaszterei és az elvégzett tanulmányok hasznosságának megítélése között. A vizsgálat alapján elmondható, hogy akik szakjukban, illetve a továbbtanulásban csalódtak, kevésbé gondolják úgy, hogy a tanulmányaik a későbbiekben hasznukra válhattak volna. Ebben az esetben a legalacsonyabb az átlag (2,6). Leginkább azok gondolják úgy, hogy a tanulmányok, amelyeket folytattak, hasznosak voltak számukra, akik anyagi okok miatt morzsolódtak le (3,1). A szakjukban, illetve a továbbtanulásban csalódtaknál átlag alatt jellemző (2,4), hogy tanulmányaik nem illeszkedtek képességeikhez és tehetségükhöz. Leginkább azok vélekednek pozitívan, akik többféle okkal

magyarították a lemorzsolódásukat (3,1). Itt is ki tudtunk mutatni statisztikai különbséget a csoportok átlagai között (ANOVA, $p=0,000$). Szintén a szakjukban, illetve a továbbtanulásban csalódottaknál jellemző átlag alatt (2,2), hogy mindent megtettek annak érdekében, hogy részt vehessenek a tanórákon, míg a többféle okot megnevezők esetében átlag felett (3,1) jellemző ez. Ebben az esetben is szignifikáns különbség tapasztalható (ANOVA, $p=0,000$).

A tanulmányi okok miatt lemorzsolódók esetében átlag alatt jellemző (2,4), hogy sok mindenkit ismertek a felsőoktatási intézményben. Leginkább azok ismertek sok mindenkit az általuk választott felsőoktatási intézményben, akik többféle okkal magyarították lemorzsolódásukat (2,8). Itt is szignifikáns különbség mutatkozik a csoportok átlagai között (ANOVA, $p=0,003$).

A szakjukban, ill. a továbbtanulásban csalódottak ajánlanák legkevésbé az általuk választott szakot ismerőseiknek, barátaiknak. Ebben az esetben az átlag alacsonyabb (2,02). Leginkább azok ajánlanák az általuk választott szakot az ismerőseiknek és barátaiknak, akik több okból morzsolódtak le (2,6). A csoportok átlagai között szignifikáns különbség tapasztalható (ANOVA, $p=0,000$).

Legkevésbé a szakban és továbbtanulásban csalódottakat érintette nagyon rosszul, hogy abba kellett hagyniuk tanulmányaikat. Ebben az esetben az átlag a legalacsonyabb volt (1,74). Magasabb átlagot tapasztalunk azok esetében, akik anyagi okok és munkavállalás miatt morzsolódtak le (2,9). Ennek alapján elmondható, hogy leginkább az anyagi okok miatt lemorzsolódók csoportját érintette nagyon rosszul, hogy abba kellett hagyniuk tanulmányaikat. Ebben az esetben kényszerdöntésről beszélhetünk, feltehetően ezek a hallgatók megfelelő anyagi háttérrel befejezték volna felsőoktatási tanulmányaikat, s azért kellett munkát vállalniuk, hogy finanszírozhassák tanulmányaikat. A csoportok átlagai között szignifikáns különbség mutatkozik. Az eloszlásokat az alábbi, 17. ábra szemlélteti.

17. ábra. A tanulmányi elköteleződés ítemeinek átlagai a lemorzsolódás klaszterekben (átlagok) (ANOVA, $p \leq 0,05$) (N=605). Forrás: DEPART 2018.